

Van Den Herd

tijdschrift

van de

HEEMKUNDEKRING DE HEERLIJKHEID OIRSCHOT

=====
Jaargang 17 nummer 1 - februari 2010
=====

Redactie: Clari van Esch-van Hout

Straten 16
tel. 575260

Hanneke v.d.Bogaart-Vugts

Molenstraat 12
tel. 572221

Ans Verhouden - Vermeulen

Snellaertsstraat 16
tel. 572303

UIT HET OIRSCHOTSE ROOMSE LEVEN(7) KRUIPENGELTJES

Het is kerstmis en als je dan ouder wordt, denk je toch ook aan kerstmis-vieringen van je jeugd. In mijn geval denk ik dan aan het luiden der klokken om half drie in de nacht. Klaarmaken voor de nachtmis van 03.00 uur. Dat waren nog eens kerstmisvieringen. Zonder een oordeel te vellen over de kerstvieringen van vandaag de dag was het vroeger toch anders.

De Petrus-Bandenkerk (De Sint Pieter) op de markt was barstensvol gevuld met kerkgangers. In het middenschip waren ook de kleine ‘cent-stoeltjes’ tussen de banken volledig bezet en natuurlijk ook de stoelen voor het Maria altaar (links) en het Odulphusaltaar (rechts), waarvoor de kerststal was neergezet. (De altaren zijn verwisseld na de restauratie)

Ik denk ook aan de veranderingen, speciaal rond het altaar waarbij je vroeger als misdienaar betrokken was. Na de ‘opleiding’ als misdienaar had je verschillende taken.

Opleiding en taken van de misdienaars

Op een of andere manier kwam je bij de misdienaars terecht. De ‘opleiding’ kreeg je bij de eerwaarde zuster kosteres van het gasthuis. Wij zijn begonnen in 1936 na de eerste H. Communie (10 juni 1936).

Na onze opleiding bestond de groep misdienaars uit de volgende twaalf personen:

Nico van Cuijck, Noud Coppelmans (†) Huub van Breemen (†), Jan den Ouden, Hein van Breemaat, Sjef Smetsers, Jack van Leuven, Jan Burgering, Kees den Ouden, Jan Smetsers (†) en Jan van van den Elsen(†) Niet op de foto Piet van den Elsen.

De groep stond onder leiding van de jongste kapelaan. In 1936 was dat kapelaan Janssens, een latere zwager van architect Jack Priem). Kapelaan Janssens was geboren in Weurt, op 26 mei 1934 priester gewijd en op 10 augustus 1934 benoemd als kapelaan in Oirschot.

Kapelaan Janssens werd op 20 augustus 1938 opgevolgd door kapelaan Raesens.

Bij kapelaan Janssens, en later ook bij kapelaan Raesens, kwamen we elke week in het Bondsgebouw bij elkaar om onder meer de indeling voor de week erop vast te stellen. Zoals vermeld bestond onze groep uit twaalf personen. Deze waren verdeeld in vier groepen van elk drie personen. Groep 1 moest die week de eerste mis dienen (6.30 uur), groep 2 de tweede mis (7.15 uur) en groep 3 de derde mis (8.00 uur). Groep 4 was beschikbaar voor de begrafenis- en huwelijksmissen en het lof op zondagmiddag en donderdagavond (in de meimaand ook op zaterdagavond). Twee personen hadden een vaste plaats en de derde persoon was reserve. Onderling kon men dit regelen.

De misdienaars hadden ook een voorrecht. Zij mochten namelijk in de kanunnikenbanken *) plaatsnemen (rechterzijde) met de kerkmeesters (linkerzijde). Ook priesterstudenten mochten bij de misdienaars aansluiten.

Er was ook een bepaalde hiërarchie. Bij plechtige ‘drie heren missen’ stond aan de zijkant voor het altaar rechts een tafel met daarop de ampullen (water en wijn). Meestal had de oudste misdienaar de beschikking over het wierookvat en stond achter in de rij (5^e). Daarvoor (4^e en 3^e) stonden de misdienaars die belast waren met het aanbieden van het water en de wijn aan de celebrant (de priester die de mis opdroeg). De 2^e misdienaar moest het misboek na het epistel overbrengen van de rechter- naar de linkerkant van het altaar en de 1^e misdienaar in de rij had het scheepje met de wierook en was de hulp van de misdienaar met het wierookvat. Zo stonden de misdienaars dan ruim een uur hun diensten te verrichten.

In een van de plechtigheden was ik misdienaar nummer 2 en kreeg het ‘ongeluk’ van mijn misdienaars periode. Ik zal 9 of 10 jaar geweest zijn.

Een plechtige mis had ook prachtige attributen, zo ook een koperen, voor mij zware lessenaar. Voor belanghebbenden, deze lessenaar staat nu in de oude doopkapel aan de rechterzijde. De celebrant, meestal de pastoor, in mijn geval dus ook, stond in het midden voor

het altaar, daarachter stond de oudste kapelaan als diaken, en daarachter de jongste kapelaan als subdiaken.

Op de hoeken van de drie trappen stonden zware kandelaars met grote kaarsen. De subdiaken stond tussen de kandelaars met de paten (een gouden schaalje als deksel van de kelk waarop de hostie lag).

Zo was de situatie vóór het ‘ongeval’.

Ik ging de trap op om het missaal te halen en voelde al direct dat de lessenaar met boek voor mij te zwaar was, maar op hoop van zegen. Ik draaide me met het misboek om en liep de trap af, nam de bocht te kort en knalde tegen de grote zware kandelaar. De subdiaken deed een stap naar achteren en liet mij voor hem doorgaan. Ik knalde tegen de tweede kandelaar. Weer een herrie van jewelste. Ik dacht direct aan het einde van mijn misdienaarschap. Ik moest echter aan de andere kant nog de trap op. Twee trappen ging nog net maar toen viel ik op mijn knieën en pastoor De Vries nam het misboek van me over.

Ik dacht in ieder geval een grote berisping te krijgen, maar over het voorval is nimmer meer gesproken. Zoiets blijft je natuurlijk bij, maar het misboek was voor zo’n kleine jongen toch veel te zwaar.

De misdienaars die op donderdagmorgen om 7.15 uur de H. Mis dienden, waren ook verantwoordelijk voor de wekelijkse (kleine) sacramentsprocessie. Voorop het koor, daarachter de misdenaar met het wierookvat (moest steeds achteruitlopen), dan de misdenaar met de bel, de priester en als laatste de misdenaar met het baldakijn, oneerbiedig paraplu genoemd. (Deze staat nu in de kerk links van het altaar). Deze misdenaar had het ‘voorrecht’ de priester soms op zijn hakken te trappen. Opletten dus.

De misdienaarsreisjes

De misdienaars uit Best gingen mee als de reisjes met de bus werden gemaakt. De eerste reis die ik meemaakte, ging naar Valkenburg.

We kregen de boodschap geen geld mee te nemen. Toch hadden de meesten (te weinig) geld meegekregen, een stuiver of een dubbeltje. Ik had in ieder geval een stuiver. In Valkenburg aangekomen, liepen

we het dorp in en kwamen voorbij een bakker die puddingbroodjes verkocht voor 2 centen. Die hadden we thuis niet, dus kochten we de lekkernij. Na de smulpartij zagen we verder in een winkel een echte wandelstok met daarop een plaatje, een hertenkop voorstellende. Ik denk dat iedereen die wel kent. Een prachtig aandenken aan Valkenburg, maar .... die kostte vijf centen. En daar een stuiver vijf centen waard was, hadden de puddingbroodjes-eters-met-een-stuiver geen schijn van kans. Jammer.

Het jaar daarop hadden de meesten onder ons een kwartje (25 centen) op zak.

De tweede reis ging naar Weurt, de geboorteplaats van onze kapelaan. We kwamen in een grote kersentuin en kregen elk een grote mand kersen. Die mochten we helemaal leeg eten.

We hebben genoten. Noud Coppelmans smeerde nog kersen in zijn gezicht. Hij zag er niet uit en met zijn paars gezicht kwam hij in Oirschot aan.

De reisjes met kapelaan Raesens werden met de fiets afgelegd. Een naar de speeltuin in Helmond met een traktatie bij de familie Raesens aan de markt in Nuenen en een ander jaar met de fiets naar de dierentuin in Tilburg, met een onderbreking in Moergestel. Vanaf 1939 gingen de misdienaars van Spooronk met ons mee.

Kruipengeltjes

In het begin van dit verhaal sprak ik over de opleiding voor de misdienaars. Vier kleintjes, we waren 8 of 9 jaar, hadden het voorrecht om tijdens de nachtmis deel uit te mogen maken van de ‘misdienaar-groep’ en mochten kruipengeltje zijn.

Als je vanuit het interieur van de kerk naar het altaar gaat is er een meter of vijf voor het altaar een verhoging. Deze verhoging nu was bestemd voor de kruipengeltjes. Aan beide zijden zaten 2 kruipengeltjes. Je was dus zeer vereerd als je voor die taak was geroepen, maar eenmaal op de koude, harde stenen vloer te hebben plaatsgenomen, was je toch blij als na ruim een uur de eerste mis, van de drie missen, erop zat. Ruim een uur op de koude vloer met de handjes toegevouwen.

De twee volgende missen mocht je volgen vanuit de kanunnikenbanken.

Sjef Smetsers

*) Op 29 juni 1508 heeft Mr. Jan Borchmans, Scrijwerker van Eijndhoven dat “gestoelt innegeset op driehondert Rijns gul.” De namen van de beeldhouwer of beeldhouders zijn niet bekend. Waarschijnlijk heeft Borchmans de beeldhouwer of beeldhouwers als zijn tewerkgestelden aangenomen of aan hen uitbesteed. Meester Jan Borchmans was wel verantwoordelijk uitvoerder.

MIJN HERINNERINGEN AAN 'S HEEREN-VIJVERS EN OIRSCHOT

In de vorige 'Van Den Herd' schreef ons medeheemlid Theo van de Loo een prachtig artikel onder de naam 'Luisterrijke toer kleinood'. Daarin werd ik ook genoemd in samenhang met landgoed 's Heeren-Vijvers. Theo vroeg mij om wat aanvulling uit mijn geheugen over het landgoed. Toen ik daarover nadacht, kwam er zo veel naar boven dat ik dacht er beter een heel artikel aan te besteden.

Ik ben geboren in Roosendaal in 1936. Wij woonden vrij dicht bij het station met een groot spoorwegemplacement. Dat was in de oorlog niet zo prettig, omdat het een kruispunt was van veel spoorlijnen. In verband met goederen- en materieeltransport was dit knooppunt een doelwit van bombardementsaanvallen door de geallieerden. Hierbij werden ook woonhuizen geraakt. Zo liep ons huis dermate schade op dat verdere bewoning niet mogelijk was. Wij hadden een vrij groot huis met een gewelfde kelder en bij elk luchtalarm ging de hele familie de kelder in. Gelukkig kwamen we er daarna weer heelhuids uit tevoorschijn.

Het is nu de periode 1943/'44.

Zo verhuisde de familie Wijn naar Oirschot waar we ons konden vestigen op het landgoed 's-Heeren-Vijvers van mijn oom, de heer Loupart. Het weekendhuis dat voor enige jaren onze woning werd, was eens door architect Beks ('vadertje') gebouwd.

In die tijd was het daar heel rustig wonen. Je zag in die bossen zelden iemand, joggen of iets van dien aard was volkomen onbekend en iedereen vond dat we erg achteraf woonden.

Ik werd een echte heikneuter en kende de bossen en de Witte Bergen als mijn broekzak.

Toen kwamen de Duitsers op 's Heeren-Vijvers. Het was 1944. Een groot aantal vrachtwagens met, waarschijnlijk, benzine en/of munitie werd in de bossen en direct rond het eiland, waarop we woonden,

ingegraven. Heel zeker weet ik het niet, maar ik meen dat de soldaten Armeniërs in Duitse dienst waren.

Je begrijpt dat in die tijd ons huis geen waterleiding of elektriciteit had, evenmin riolering. Alle fecaliën kwamen terecht in een zinkput met betonnen deksel waaruit een ontluichtingspijp stak. Daar wilden de Duitsers toch wel van weten of dat niet iets geheims was. Nee dus.

Op een gegeven moment vertrokken de vrachtwagens weer en de rust was weergekeerd, maar dat duurde niet lang. D-day was al geweest. Op een dag kregen we te horen dat we moesten evacueren. We hadden familie in Den Bosch wonen en daarom kozen mijn ouders om die richting te kiezen. We zijn er nooit gekomen.

We trokken over de Oude Grintweg Oirschot uit, maar waren nog niet daar waar nu de camping is, toen twee zusjes, Dientje en Leentje van de Ven, ons achterna kwamen en zeiden dat ‘ons vader’ had gezegd dat wij wel bij hen mochten komen. En zo gebeurde het.

In die periode gebeurde er veel.

Ik was op afstand getuige van het bombardement van ’s Heeren-Vijvers, waar de vrachtwagens inmiddels waren vertrokken. De St. Petruskerk heb ik zien branden en vele transportvliegtuigen (Dakota’s) met gliders erachter heb ik over zien vliegen en in de verte hoorde ik het geweldige schieten van de strijd in Best.

Wij waren niet de enigen bij boer Van de Ven. Zo was er o.a. ook een zekere mejuffrouw De Kroon, geen familie van de brouwer noch van de drukker. Zij zou later nog een grote rol spelen in mijn schooltijd.

Wij moesten weer verder trekken en na weer wat avontuur kwamen we aan bij een nicht van mijn moeder, een religieuze, die in Moergestel woonde. Via haar kwamen we terecht bij een boerenfamilie in Oisterwijk. Hier zijn we gebleven tot we weer naar Oirschot konden terugkeren.

’s-Heeren-Vijvers had twee pachtboeren: Jan van Rijen, ofwel ‘Jan de Mats’ en de familie Faasen, ofwel ‘Faskes’.

Jan de Mats was getrouwd met Hanneke, had geen kinderen, maar wel een hond, Bruno. In mijn verbeelding is die hond ontzettend oud geworden.

Bij de familie Faasen kwam ik minder vaak, die woonde ook wat meer afgelegen richting Witte Bergen. Wel was ik zowat kind in huis bij de familie Jantje en Mina Raaijmakers. Naar deze grote vriendelijke boerenfamilie, die net buiten de poort van de ‘Wijers’ woonde, ging ik bijna dagelijks toe. Daar heb ik o.a. brood met reuzel met suiker leren eten. Zelfs heb ik het voor elkaar gekregen dat ik een ‘eigen’ koe mocht melken. Ik was een echt ‘boerenmenneke’.

Een andere persoon die ik niet mag vergeten, was Toon van de Vondervoort. Hij liep als een soort boswachter rond, had altijd leren beenkappen om zijn kuiten, kapte met een grote aks een omgewaaide boom en als hij niet te veel pruimtabak in zijn mond had, kon ik hem goed verstaan en konden we gezellig buurten.

Toen we dus terugkwamen, was er wel veel veranderd.

Het bos was onherkenbaar getroffen door het bombardement van splinterbommen. Hierdoor lagen ontelbare bomen als luciferhoutjes afgeknapt door elkaar. Ons huis had ook flinke schade opgelopen. Scherfgaten in muren en flinke glasschade. De boerderij van de familie Raaijmakers was totaal afgebrand.

Wij, als familie, hebben geluk gehad. Als wij aanwezig waren geweest tijdens dat bombardement, dan hadden wij waarschijnlijk in onze schuilkelder gezeten en het bombardement niet overleefd. Mijn vader met mijn broers hadden een kelder in de grond gegraven. Maar precies vóór de ingang is een bom gevallen. Een schervenregen en een zware luchtdruk van de explosie zou ons zeer waarschijnlijk fataal zijn geworden. En ik zou nooit lid van de heemkundevereniging hebben kunnen worden.

Er zijn ook blindgangers gevallen. Dit zijn onontplofte bommen. Die weet ik ook te liggen.

Ze zijn vrij dicht bij de gracht gevallen en in de bodem weggezakt. Na de bevrijding hebben wij experts hiernaar een onderzoek laten doen, die daarna tot de conclusie kwamen dat de bommen dermate

waren wegge-zakt in de vochtige grond, dat ze geen kwaad meer konden veroorzaken.

De familie Raaijmakers wiens boerderij was vernietigd, is tijdelijk gehuisvest geweest in de schuur en kippenhok van Jan de Mats. Ik meen dat ze daarna onderdak vonden bij ‘ome Janus’ op Den Heuvel. In die tijd bestond er ook een landelijke z.g. ‘enquête commissie’ die zich bezig hield met hulp bij of vergoeding van oorlogsschade. Met hulp hiervan werd een nieuwe boerderij gebouwd, en die staat er nu nog.

Inmiddels staan daar meer woningen in de directe omgeving en kun je spreken van een ‘Raaijmakershoek’.

Ik liep elke dag naar school. Een fiets bezitten was een zeldzaamheid en zeker voor een kind. Gezien vanuit de ‘heikant’ was ik een van de verst weg wonende kinderen.

Maar u weet nog dat ik in een voorgaand deel van dit artikel melding maakte van mejuffrouw De Kroon. Zij werd mijn toeverlaat. Mijn moeder maakte brood voor tijdens de middagpauze en dat pakje brood bracht ik vóór schooltijd bij haar. Zij woonde op het Vrijthof; niks geen overblijf-lokaal of opvang zoals tegenwoordig. Na de boterhammenpauze terug naar school en om vier uur naar huis. Zo is het jaren gegaan.

Ik heb de lagere school vanaf de tweede klas in Oirschot gevolgd. Mejuffrouw De Vocht was nog volop ‘in bedrijf’, maar daar heb ik dus geen les van gehad. Meester Van Almen was mijn eerste onderwijzer. En dan volgden nog o.a. de meesters Van der Sande, Bogmans en ook Arnoldus Schreurs. Die heeft me nog de eerste woorden Frans geleerd.

Na schooltijd weer naar huis.

Langs Termeer de hoge brug over en verder langs de families Welvaarts, Nolleke de Kuijper, Den Tu (Smeets) met zijn bezemfabriekje, Drieka Snelders, de familie Berben, Van Lijndonk en de ‘Mast’ met Willem de Bie, het oude SOA-voetbalveld en de familie Raaijmakers en dan was ik weer thuis.

(Het kan wel zijn dat ik de namen niet allemaal goed schrijf, daarvoor excuus.)

En dan kon ik weer naar boer Raaijmakers, waar ik, naar gelang ik ouder werd, steeds meer mee mocht helpen op de boerderij.

Langzaam werden de bossen van 's Heeren- Vijvers weer meer het wandelen waard, maar er kwam zowat niemand. In die tijd lag het kapelletje, waar Theo over schreef, nog vrij aan de rand van de hei. Nu is die hei helemaal overbost. Toen liep er een smal paadje over de hei naar de Witte Bergen. Halverwege wist ik een plek met mooie paarse gentiaan. De wulp, ofwel de 'kulder' was er de broedvogel. In de bossen en in het struweel woonden toen nog veel vogels zoals de grote en kleine lijster, de vlaamse gaai of 'merkol', de mees of 'biebijter', de groenling of 'skreverke', maar ook de merel en de 'koolduif'. Toen kon je nog vogelnestjes zoeken, zoals Theo schreef. Als je tegenwoordig door de bossen loopt, vind ik het maar een lege bedoening.

Zo verbleef ik zeven jaar 'op de hei'. Achteraf had ik die tijd niet willen missen. Daarna woonden wij drie jaar in de Dr. Feijstraat, waarna we naar Eindhoven verhuisden. Ik ging er naar de HBS, het St. Joriscollege. Mijn vader was leraar op het St. Catharina Lyceum wat daarna het Van Maerlant Plein College is gaan heten.

Ik kon Oirschot toch niet vergeten en ben een aantal jaren teruggekeerd geweest en woonde toen op Lieveld 9a. Maar het leven kan je niet altijd sturen zoals men wil en zo kwam ook weer de tijd van het afscheid. Nu woon ik in Stiphout/Helmond. Het is een gemakkelijk te overbruggen afstand en daarom hoop ik dat het mij gegeven zal zijn dat ik nog vaak in Oirschot kan komen. Omdat ik vanaf de lagere school de mensen en de taal heb leren kennen, denk ik dat ik me wel een beetje Oirschottenaar mag noemen, zeker geen Roosendaaler waarmee ik dit verhaal ben begonnen.

Frits Wijn

DOKTER VAN EVERDINGEN EN HET GEMEENTEBESTUUR

In de tijd dat er nog geen voorzieningen waren om zich te verzekeren tegen medische kosten, moest de gemeente financieel voor haar arm-lastige zieken zorgen. Daartoe benoemde de gemeente een geneesheer die voor een vast salaris van de gemeente de zieke armen gratis moest bezoeken, hen zondig van geneesmiddelen moest voorzien en hen zo mogelijk moest genezen. In die zin was hij dus ambtenaar. In de loop van tijden heeft Oirschot verscheidene gemeentegeneesheren gehad, die meestal naast de armenpraktijk ook nog een praktijk hadden voor betalende patiënten. Een zo'n gemeentearts was Dokter van Everdingen.

Terug naar eind 19de eeuw.

In april 1872 wordt in een vergadering van de gemeenteraad besloten een oproep te plaatsen voor een gemeentegeneesheer. Echter in september van dat jaar blijkt er maar één sollicitant gereageerd te hebben. Een zekere Ghijssens, geneesheer en verloskundige, uit Best. Misschien is het daarom dat burgemeester Breton van Lith in februari van het jaar daarop het voorstel doet om de jaarwedde van een toekomstige gemeentegeneesheer op te trekken naar f1000,-. Dit voorstel wordt aangenomen. Die f 1000,- lijkt veel als je weet dat het jaarsalaris van een goedbetaalde baan als gemeentesecretaris in die tijd f675,- oplevert en Janus Bakx als bovenmeester in Straten elk jaar f 575,- op zijn rekening mag bijschrijven. Bedenk echter dat de gemeentegeneesheer voor dat bedrag:

1. Genees-, heel- en verloskundige hulp moet verstrekken aan armen en onvermogens, volgens aanwijzing van B en W in overleg met het algemeen armenbestuur, en aan hen die uit liefdadigheid in gestichten zijn opgenomen.
2. Medicamenten alsmede genees - en heelkundige toestellen moet leveren, waaronder ook breukbanden.
3. Hij de doodschouw zal moeten verrichten van degene die zonder geneeskundige hulp zijn overleden.

4. De, volgens de wet voorgeschreven, driemaandelijkse kosteloze inenting en herinenting zal moeten verrichten.

In augustus 1873 is er een sollicitant bijgekomen, namelijk genees-, heel- en verloskundige Gijsbertus Henricus van Everdingen uit Huissen, bij Arnhem. En hij wordt benoemd. Bij alle debatten en stemmingen over dit onderwerp is Johannes Guljé, die naast raadslid ook geneesheer in Oirschot is, ‘buiten stemming gebleven’.

Gijsbertus Henricus van Everdingen is geboren op 5-1-1834 in Utrecht. Hij is tweemaal getrouwd. Eerst met Maris Helena Reijners en daarna met Maria Agnes Francica Heuvelmans. Op 31 augustus 1873 komt hij met zijn tweede vrouw vanuit Huissen in Oirschot wonen om hier zijn praktijk als gemeentegeneesheer te beginnen. Zoals boven vermeld, moet hij ook doodschouw verrichten. Daarvoor moet hij in handen van de burgemeester de volgende eed afleggen:

“Ik zweer dat ik als geneeskundige, belast met de doodschouw, de verklaring bedoeld in art. 4, alinea 4 der wet van 10 april 1869 (staatsblad no. 65) niet zal afgeven dan na mij naar behoren van het overlijden overtuigd te hebben”.

Op 10 oktober 1873 legt hij die voor de eerste keer af.

Van de eerste 10 jaren van zijn dokterspraktijk wordt er in de gemeentearchieven weinig bijzonders vermeld over de arts. Alleen meermalen een bericht dat hij zijn best doet om in Oirschot een bekwame gemeente-vroedvrouw te krijgen. Er komen inderdaad regelmatig nieuwe kandidaten maar die zijn, de een na de ander, binnen de kortste keren weer vertrokken om elders meer te gaan verdienen. Oirschot blijkt niet erg scheutig te zijn op het gebied van salarissen. En telkens neemt geneesheer Van Everdingen tussentijds de bevallingen voor zijn rekening. Per slot van rekening is hij verloskundige. Bij de gemeente klopt hij dan wel regelmatig aan voor vergoedingen die anders de vroedvrouw zou beuren. Totdat eindelijk, in augustus 1883, vroedvrouw Gertruda Goedhart - beter bekend als Trui Donkers - benoemd wordt. En zij blijft..... tot 1925.

Op 16 februari 1892 komt de gemeenteraad in geheime vergadering bijeen. Er zijn namelijk klachten binnen gekomen over het functioneren van Dokter van Everdingen. 'Vooraf bij de laatstelijk geheerst hebbende ziekte'. Welke ziekte wordt niet vermeld. Door zijn zwakke gezondheid is de dokter niet in staat zijn werk goed te doen. Toch wil de raad niet tot het uiterste gaan door hem te ontslaan. Er is moeilijk aan een andere te komen. Men besluit hem er op te wijzen dat hij zelf een assistent moet benoemen als hij het werk niet aan kan. Echter blijft hij zelf wel belast met het verlenen van verloskundige hulp aan armen en onvermogens.

In december 1899 is het weer mis. Bij de raad is namelijk een volgende klacht binnen gekomen. 'Het betreft de bevalling van de vrouw van J. van Erp. Iemand is met een kar bij dokter van Everdingen aangekomen om hem op te halen voor de bevalling. Maar de dokter heeft geweigerd daarop plaats te nemen. De rijtuigenverhuurder was afwezig en toen is Van Everdingen te voet gegaan. Nadien heeft het rijtuig van Van der Schoot hem ingehaald en daar is de dokter ingestapt. Maar toen het rijtuig bij Van Erp arriveerde was de vrouw ondertussen al gestorven'.

Alhoewel niet helemaal duidelijk is wie de schuldige is, vinden de burgemeester en de raadsleden dit een zeer ernstige zaak. Bovendien zijn er al meer klachten over de gemeentearts binnengekomen. Er zijn arme zieken (of zieke armen) die nu toch naar dokter Lobach gaan, ondanks het feit dat ze dan een rekening gepresenteerd krijgen. Ook schijnt de dokter zeer nerveus te zijn en zeker niet meer geschikt om chirurgische ingrepen te verrichten. De burgemeester heeft er zelfs met de commissaris van de koningin over gesproken en die heeft hem aangeraden in dit geval het verstand te laten spreken en niet het hart. Ook enkele raadsleden zouden graag zien dat de dokter ontslag nam. Maar anderen vinden hem een knap geneesheer. Zo ook de verloskundige Trui Donkers.

Tenslotte doet de burgemeester het voorstel de dokter uit te nodigen de eer aan zich zelf te houden en zelf ontslag te nemen als arts van de armenpraktijk. Hij is tenslotte ook al oud (65 jaar). Dit voorstel wordt aangenomen met 8 tegen 3 stemmen.

In januari 1900 blijkt dit geval nog een staartje te hebben gekregen. Er is in het dorp en de gemeenteraad heibel ontstaan over de ontslag-aanzegging. Dat had wat subtieler moeten gebeuren. De burgemeester geeft toe dat hij de ontslagaanzegging schriftelijk heeft gedaan omdat hij de boodschap ook niet prettig vond, maar hij heeft het niet cru gedaan. Hij heeft Van Everdingen de raad gegeven ontslag te nemen. Overigens blijkt in oktober 1901 dat de dokter de ‘wijze raad’ van de burgemeester naast zich neer gelegd heeft. Dan immers wordt er een volgende klacht tegen de gemeentearts onderzocht. Deze keer komt de klacht vanuit het St. Joristgasthuis. Door de eerwaarde moeder en een verpleegster wordt verklaard ‘dat de dokter gedurende 12 dagen geweigerd heeft een man, lijdende aan eene kneuzing van het been, te behandelen’.

Als de dokter door B en W hierover gehoord wordt, geeft die een iets andere lezing. “Eerst moet er”, zo betoogt hij, “maar eens gevraagd worden wie hier de bevoegde is. Het (gemeente) bestuur, de nonnen of de dokter? De nonnen hebben geen opleiding genoten en willen zelf voor dokter spelen en verknoeien dan de boel. Zo ook in dit geval, waar ze het been van de man hebben bedorven door te veel beweging. Ik had gelast dat de man 14 dagen in bed moest blijven, en niet zoals beweerd wordt, om te oefenen”.

B en W beseffen dat ze de zaak niet kundig kunnen beoordelen en waarschijnlijk laten ze het hier bij.

Je kunt overigens niet zeggen dat het gemeentebestuur haatdragend is, want als in de raadsvergadering van 25 september 1903 het voorstel wordt gedaan ‘om Van Everdingen als bewijs van erkentelijkheid, bij zijn 30-jarige ambtsvervulling als gemeentearts’, een ca-deau te geven, wordt dat meteen aangenomen. Besluit f25,- voor de dokter.

In februari 1910 ligt er een voorstel van wethouder Van de Ven om bezwaar te maken tegen het niet schouwen van lijken in een sterfhuys door de geneesheer, die ook belast is met het voeren der doodschouw. Hij wil aan de raad voorstellen de vergoeding van rij-

tuighuur bij het voeren der doodschouw (f 100,-) in te trekken en de gemeente voortaan zelf te laten betalen, elke keer als het huurrijtuig daarvoor gebruikt is. De burgemeester is het daar mee eens, want de dokter was al dikwijls genoeg gewaarschuwd, maar had altijd het excuus geen rijtuig te kunnen krijgen.

Op 24 februari 1910 is de raadsvergadering waarin wethouder Van de Ven het probleem van de doodschouw aan de orde stelt.

Volgens hem “heeft geneesheer Van Everdingen het lijk van de op 15 februari gestorven Leonardus van der Vleuten niet ten sterfhuize geschouwd, wat zijn plicht was, maar op de dag van de begrafenis voor de ingang van de kerk. Eerst heeft hij geprobeerd het lijk daags tevoren in het gasthuis te laten brengen of in het lijkenhuis op het kerkhof, om daar de doodschouw te verrichten. Doch toen zulks, wegens heftige tegenkating van een familielid van de overledene niet gelukte, heeft hij de stoet bij het kerkportaal door de veldwachter doen ophouden, daar de kist laten openen en het lijk geschouwd”. En dan breekt er in de vergadering een discussie los die secretaris Just Nuijens uitgebreid voor ons neergepend heeft, en waarbij de burgemeester zich zelfs verplicht voelt de dokter (die hij waarschijnlijk ondertussen gesproken heeft) toch te verdedigen. ‘Niet de veldwachter had de lijkstoet tegengehouden en de kist laten openen, maar de dokter zelf. Bovendien had de dokter verteld geen rijtuig te kunnen krijgen. En met dit slechte weer en de slechte weg was het sterfhuis (waarschijnlijk op de Liempdse Dijk) toch niet met een rijtuig te bereiken. Een man van die leeftijd (76) kon je er toch niet helemaal te voet naar toe laten gaan. Ook kapelaan Pulskens, die de bediening moest verrichten, had zijn rijtuig halverwege teruggestuurd omdat de weg zo slecht was’, aldus de Burgemeester.

Van alle kanten komen er tegenwerpingen op het pleidooi van de voorzitter. Vier raadsleden zijn zelfs de weg wezen bekijken en vinden dat het wel meeviel. “Maar ja”, vindt Beekmans, “het gold hier arme mensen. Had de schouw verricht moeten worden bij voorname mensen, was het een uur verder geweest en de weg nog slechter, je zou er niets van gehoord hebben”. En zo gaat het nog een tijd verder. Als de burgemeester tenslotte na alle discussies belooft om de ge-

neesheer een krasse brief te schrijven, komen er schampere opmerkingen vanuit de raadszaal. “ja,ja dat was al eens meer gebeurd”.

Tenslotte wordt het voorstel van Wethouder Van de Ven om de f100,- voor rijtuiguur die Van Everdingen jaarlijks beurt, in te trekken, ‘in omvraag gebracht’. Maar eigenaardig genoeg wordt dat voorstel toch verworpen. Waarschijnlijk is de dokter onkundig van de hele discussie, want ondanks de kritiek en zijn leeftijd, blijft hij.

Op 10 december van datzelfde jaar komt raadslid Somers weer met klachten over de geneesheer. ‘Nu zou hij geweigerd hebben geneeskundige hulp te verlenen aan een armlastige zieke’. Deze klacht is de arts ter ore gekomen en een week later is hij zelf in de vergadering van B en W om zich te verdedigen en te protesteren tegen die aantijging. Hij verklaart “de bewuste zieke al meer dan 3 maanden te hebben behandeld en met zijn gesteltnis goed op de hoogte te zijn. Op 6 december heeft hij de patiënt nog bezocht en hem ’s avonds laten bedienen. De volgende dag heeft hij hem weer bezocht en daarna om de twee of drie dagen. Nu is de patiënt weer herstellende. Alleen goede voeding is er nu nog nodig”.

Uit latere verslagen van de gemeentesecretaris blijkt dat de zaak omtrent de behandeling, naderhand door de gemeente onderzocht is, en daaruit is gebleken dat de patiënt goed behandeld was en hij zelfs zeer tevreden is over de dokter. Somers vindt het maar een vreemde zaak, want hij had de klacht uit betrouwbare bron en enkele mensen zijn hem zelfs komen bedanken voor zijn optreden in de raad. Als niemand van de raad hem meer bijvalt voelt hij zich verongelijkt en gekrenkt. Hij vindt ‘dat hij de kastanjes voor anderen, die het eerst met hem eens waren, uit het vuur moet halen’. De zaak blijft bijna een jaar lang smeulen om regelmatig in de raadsvergaderingen weer op te vlammen, totdat de burgemeester in november 1911 een eind aan de discussie maakt.

Ondertussen blijft Van Everdingen zijn praktijk houden. In februari 1916 haalt hij nog één keer de gemeenteverslagen, omdat hij een duurtetoeslag vraagt, maar in september van dat jaar overlijdt hij, 82

jaren oud. Wellicht door sommigen verguisd maar door anderen geroemd om zijn kundigheid.

Cl. van Esch- van Hout

Inf: Verslagen raadsvergaderingen Oirschot
Verslagen vergaderingen B en W.

ALTAREN IN DE KERKEN VAN OIRSCHOT

Bij het doorlezen van de regesten, die Jan Toirkens heeft gemaakt van de Rechterlijke Archieven van Oirschot (RAO) van 1463 tot en met 1640, viel me op dat er zoveel verschillende heiligen werden genoemd met een altaar in de O.L.Vrouwekerk, destijds ook wel O.L.Vrouwekapel genoemd, of in de St. Petruskerk.

Aan de hand van deze bron heb ik een inventarisatie van deze altaren gemaakt. Er bleken ongeveer 20 verschillende heiligen een eigen altaar te hebben gehad. Deze altaren worden door mij behandeld in volgorde van hun verschijning in die regesten.

Na een korte levensbeschrijving van de betreffende heilige volgen de gevonden bijzonderheden over het altaar.

1. Heilige Lucia of Lucie[n].

Er zouden wel 24 heiligen met deze naam zijn, maar de in onze streken populaire Lucia werd volgens de legende geboren als adellijke dame in Syracuse. Omdat zij de door haar ouders gekozen heidense verloofde afwees, gaf deze haar als christin aan bij de consul. Nadat haar ogen werden uitgestoken en zij tevergeefs op de brandstapel werd gebracht (het vuur doofde), bleef zij standvastig in haar geloof tot zij in 303 met een dolk werd gedood.

Zij wordt daarom afgebeeld met een dolk door haar keel en/of met een schaal waarop twee ogen liggen. Zoals de attributen doen vermoeden, werd ze aangeropen bij keelpijn, brand, vrouwenziekten en oogziekten. Haar naam is afgeleid van het latijnse *lux* (= licht) en/of het licht, gedooft in haar gemartelde ogen. Mede daarom wordt zij ook wel een lichtheilige genoemd.

Op haar feestdag op 13 december geldt nog altijd het versje: ‘Lucia laat de dagen dijen, Lucia maakt de langste nacht’.

Al in 1463 wordt in Oirschot een akte opgemaakt, waarin iemand verplicht is een deel van een jaarlijkse pacht rogge te betalen aan haar altaar in de O.L.Vrouwekapel. Als heer Jan de Cort rector van het Lucia-altaar is (1540), moet hij uit een erfpacht met de erfkapla-

nen zorgen voor de jaargetijden. In 1593 moest de mud rogge, die tot dan was betaald aan het altaar in de O.L.Vrouwekapel, voortaan afgedragen worden aan de pastorie van Oirschot. Waarom en wanneer deze omzetting heeft plaatsgehad is onduidelijk, want in ieder geval tot 1625 (laatste vermelding) blijft er een altaar aan haar gewijd in de O.L.Vrouwekapel, terwijl er tot 1640 geen enkele keer sprake is van een Lucia-altaar in de St. Petruskerk.

2. St. Brigida/Brigiden/Brigitte/Brigitta.

Aangenomen dat de verschillend voorkomende schrijfwijzen wel dezelfde vrouw betreffen, blijkt uit de teksten nergens van welke van de twee bekende heiligen met deze naam het altaar was: ofwel Brigitta van Zweden of die van Kildare. Afbeeldingen waaraan zij te herkennen zouden zijn, hebben we niet uit onze kerken van die tijd, maar dat zou ons toch niet veel verder brengen, want beiden worden afgebeeld in hun functie als abdis.

Birgitta van Zweden (1303-1373) werd in Uppsala geboren. Nog maar 7 jaar oud kreeg zij al visioenen. Nadat ze slechts enkele jaren later trouw-de, kreeg ze 8 kinderen, waarvan een dochter later bekend werd als H.Catharina van Zweden. Nadat ze ook al jong weduwe werd, wijdde zij haar leven aan ascese en contemplatie. Haar visioenen, waarin ze verscheen als de bruid van Christus, werden al in haar tijd veel gelezen. Na een reis naar Rome stichtte zij een eigen kloosterorde, waarvan nu nog een klooster in Uden is. Op afbeeldingen draagt zij op haar hoofd een Birgittinessenkruis. Haar vaste attributen zijn de symbolen van een schrijfster: schrijfveer, inkkoker of papierrol en/of die van een pelgrim: staf en tas.

Beschermheilige van pelgrims en reizigers. Feestdag volgens de ene bron op 8 oktober, volgens een andere 23 juli.

De andere Birgitta werd omstreeks 453 geboren in Ierland. In Kildare, (afgeleid van celldara = kerk van de eik) stichtte zij de eerste van verschillende kloosters voor vrouwen, die zich toelegden op de verspreiding van het geloof. Ierse monniken brachten haar devotie mee op hun kersteningstochten door Europa.

Zij wordt aangeroepen als patrones van het vee en in het bijzonder van paarden, soms ook tegen oogkwalen. Feestdag 1 februari.

De eerste vermelding in RAO is in 1468: uit een beemd¹, genoemd de Loobosch, moet een jaarlijkse pacht worden betaald aan het altaar van St. Brigiden. Aan de Papenvoort in herdgang de Kerkhof is sprake van een stuk land, dat eigendom is ofwel van het altaar zelf, ofwel van heer Henrick Vos, priester en rector van het altaar (1498). In 1530 komt heer Joost van Herzele als rector van het altaar, samen met de gemachtigde van zijn voorganger heer Pauwels Verbeeck, voor schout en schepenen om zich te beklagen over een betalingsachterstand van een jaarlijkse roggepacht aan het altaar. Deze lopen rogge had Jan van Doorn van Aerschot vermaakt aan het St. Brigide altaar. In de jaren 1550 is meerdere malen sprake van een erf van het altaar aan de Heuvel en de rector heeft bezittingen zowel aan den Heuvel als in Spoordonk. Pas in 1611 is voor het eerst sprake van een jaarpacht aan het Brigitta-altaar in de St.Petruskerk, maar ook tot 1640 blijft het altaar in de O.L.Vrouwekerk veel vaker in de stukken voorkomen als begunstigde. In 1638 blijkt het ‘beneficie’ van St. Brigitta in de O.L.Vrouwekerk een beemd te hebben in de Lubberstraat in Spoordonk. De heer Adriaen van der Achter, rector en beheerder, moet het schoor² dat voor de beemd ligt, onderhouden en mag het voorerf ‘aanplanten zoals daar van oudsher gewoonte is’.

3. St. Joris ofwel Gregorius werd beroemd vanwege zijn strijd met de draak. Hij leefde omstreeks 300 en werd onder keizer Diocletianus als martelaar vermoord omdat hij zich tot het christendom bekeerde. Hoewel al vanaf de 6^e eeuw twijfel werd geuit over zijn heldendaden, raakten deze vooral door en tijdens de kruistochten alom bekend en werd hij een van de meest vereerde heiligen.

Een vreselijke draak zou van een stad menselijke offers hebben gevraagd onder het dreigement dat hij hen anders met zijn giftige adem zou uitroeien. De slachtoffers werden door het lot aangewezen en toen de koningsdochter dit trof, verscheen een ridder uit (volgens de verschillende versies:) Rome, Griekenland of Cappadocië op het toneel en bedwong de draak. Vastgebonden aan de riem van de prin-

---

¹ was destijds de benaming voor een ontoegankelijk hooiland

² een smalle brug voor één persoon om drassig achterland te kunnen betreden

ses bracht Joris de draak naar de stad met de mededeling dat hij de overwinning had behaald op voorwaarde dat de stedelingen zich zouden bekeren.

Hij wordt afgebeeld als ridder in volle wapenuitrusting te paard, die de draak aan zijn voeten bedwingt. Soms is ook de geredde prinses aanwezig.

Het zal niet verbazen dat hij de patroon is van de ‘ridderstand’, van militairen en later van padvinders, schutters en schermers, van Engeland en van echtgenoten. Door boeren werd hij aangeroepen tegen huidziekten bij paarden, maar ook lijders aan oorziekten konden een beroep op hem doen. Door de heilzame werking van de valeriaan kreeg deze als bijnaam St.Joriskruid.

Vanwege zijn onverschrokkenheid en heldhaftige prestaties werd Sint Joris de patroonheilige en naamgever van de meeste gilden in Nederland.

Zijn feestdag is 23 april en deze regenrijke tijd komt ook tot uitdrukking in de weerspreuken ‘Sint Joris die de draak overwon, houdt meer van regen dan van zon’ en ‘het liefst rijdt er langs de wegen Sint Joris in de regen’. Hier speelt mogelijk mee dat zijn naam is afgeleid van het griekse ‘georgyios’, wat boer of landbouwer betekent en dat deze beroepsgroep in deze periode van het jaar veel gebaat is met regen.

Sint Joris is ook in het Middeleeuwse Oirschot een geliefde heilige geweest met vanaf de beginperiode vermeldingen van altaren, zowel in de O.L.Vrouwekapel als in de St. Petruskerk, maar ook als enige heilige met een altaar in het gasthuis.

Opmerkelijk is dat in de eerste zoenaccorden sprake is van offers, die gebracht moeten worden naar het altaar van St. Joris, terwijl latere offers altijd op het Sacramentsaltaar moesten worden gebracht. Mogelijk speelt het St.Joris-gilde hierin een rol.

Waarschijnlijk vanwege oorlogsschermutselingen is in 1539 het charter van het St. Joris-gilde in het ongerede geraakt en wordt voor stadhouder, schout en schepenen, zijne Keizerlijke Majesteit en Henrick Goijaerts als schout van heer Ricalt van Merode, als heer van

Oirschot een nieuw exemplaar gemaakt. Als eerste wordt hierin bepaald dat wie van nu af aan in het gilde en de schutterij wordt opgenomen als entree voor het onderhoud van het St. Jorisaaltaar een pond was moet geven en elke deken nog een halve stuiver en moet ook meebetalen in alle onkosten die in dat jaar zijn gemaakt. In de 21ste plaats werd bepaald dat alle 'keuren en breuken'³ zullen toekomen aan het gilde samen, waarvan de helft toevallt aan het altaar van St. Joris en de andere helft aan de gezamenlijke gildebroeders.

In 1542 wordt er weer een nieuwe versie gemaakt, waarbij nu gezegd wordt dat het voor het St.Jorisschutters van Straten is. Daarin wordt op de vierde plaats bepaald dat *'tot troost van het zieleheil van de overleden gildebroeders er elk jaar een zingende mis moet worden gedaan, de andere dag na de schuttersdag, waarbij elke gildebroeder voor zijn verteer een oortstuiver moet geven en als iemand van de gildebroeders komt te overlijden dan zijn diens erfgenamen verplicht aan de deken 7 stuivers te betalen waarvoor de dekens weer verplicht zijn voor het St. Jorisaaltaar een gezongen mis op te laten dragen voor het zieleheil van de overledene, de dag na dat hij is begraven. Alle gildebroeders moeten deze mis bijwonen zoals hiervoor en voor zover ze in Oirschot aanwezig zijn maar anders niet en daarvan zal afkondiging vanaf de preekstoel plaatsvinden.'*

In de St.Petruskerk is al in 1509 sprake van een tweede fundatie van het St. Jorisaaltaar. Niet bekend is of de eerste fundatie ook in deze kerk was, of dat dat het altaar van de O.L.Vrouwekapel gold.

Van de rectoren zijn bekend: meester Dirck de Crom voor de O.L.Vrouwe-kapel en heer Joerden Ansems van het altaar in de de St. Petruskerk. Deze laatste vocht in 1468 krijgshaftig een betalingsachterstand aan het altaar aan, welke pacht al in 1439 werd beschreven, en onverschrokken als zijn patroonheilige liet hij het huis, dat de schuldenaar als onderpand had, verkopen.

Heer Pauwels Verbeeck, die eerst rector van het St.Brigida-altaar was, is in 1539 'tegenwoordig' rector van het St.Jorisaaltaar, maar

---

³ opbrengsten van opgelegde boetes, JT

twee jaar later is dit heer Dielis Henrick Dielissen, die dan een zaak (niet bekend welke) vanwege het altaar heeft lopen.

In de 16^e eeuw had het altaar een beemd, deels houtveld en deels weiland, genoemd het Popelbos in herdgang Hedel. Heer Dirck de Metser, priester en beheerder van het St. Jorissaltaar in de St. Petruskerk in 1621 verkoopt, op grond van een speciale toestemming gegeven door het kapittel, dit stuk land, nu het Popenbosch genoemd, na een openbare veiling aan Jan Jan Goossens. In de marge van de acte staat: ‘De grondchijns is maar ca. twee blanken min een negenmenneken’.

De rector van het altaar in de kerk beheerde een erf, ook in Hedel, maar dit blijkt al in 1616 verkocht, aan dezelfde man die 5 jaar later de beemd kocht.

Margriet, wettige dochter van wijlen Henrick Lebbens wed.v. Gijsbrecht de Cremer, legt in haar testament vast (1538) dat ze wil worden begraven voor het St.Jorissaltaar in de St.Petruskerk bij wijlen haar man. Ze betaalt voor dit graf aan de fabriek van St. Peter 6 gulden eens.

Waar het altaar van St. Joris was, is onbekend maar in een zoenakkoord (1599) wordt bepaald dat de misdadiger 's morgens vroeg de kerk ‘via de deur van St. Joris [moet] binnengaan en daarna zijn plaats innemen achter het hoge koor, en als hij de preek wil horen dat moet hij een plaats op het koor nemen nabij het St. Jorissaltaar’.

Dat er een St. Jorissaltaar is in het gasthuis met die naam zal geen verbazing wekken. Dit gasthuis werd gesticht door Rogier van Leefdaal. Vanaf 1455 trad de familie De Merode aan als heren van Oirschot. We kennen twee telgen uit dit geslacht die rector werden van het St. Joris altaar in het gelijknamige gasthuis. Willem de bastaardzoon van wijlen heer Jan van Merode, heer van Petershem etc., geeft in 1501 machtiging aan heer Willem van Petershem, priester en aan Melis Peters, vorster van Oirschot om voor hem in rechte op te treden inzake alle chijnsen, pachten etc. die hij vanwege zijn altaar in

het gasthuis van Oirschot heeft te vorderen. Als 35 jaar later een ander telg van dit geslacht van Merode, heer Jan, rector is van het altaar, machtigt ook hij iemand om al zijn inkomsten en aanspraken te innen vanwege dit 'beneficie' van het altaar en dat eventueel met rechtsmiddelen in te vorderen.

4. H.Kruisaltaar

Hoewel vanaf 1466 regelmatig sprake is van een H. Kruisaltaar in de St. Petruskerk, lezen we in 1511: 'Als het zou gebeuren dat er geen altaar van het H. Kruis wordt gesticht, of als die Vrijdagse mis voor het H. Kruis niet wordt gecontinueerd maar komt te stoppen, dan komt dat pond pajmēt weer toe aan genoemde Dirck, die de rente dan weer naar eigen keuze kan ontvangen'.

Mogelijk slaat dit op de stichting van een nieuw altaar in de wederopgebouwde kerk na de brand in 1462. Dit lijkt lang daarna, maar de kerk kampte voortdurend met financiële problemen. Al in 1503 lieten de schepenen weten dat de gemeente Oirschot 'tegenwoordig grote problemen heeft over haar parochiekerk die is gevallen en zeer woestelijk leegt en dat de geburen de reparaties nauwelijks kunnen opbrengen omdat de kerk slechts kleine inkomsten heeft'. Ook pas in 1510 werd opdracht gegeven aan de beeldsnijder voor het maken van de koorbanken, dus dan pas is men aan de herinrichting toe. In ieder geval blijft het altaar in de belangstelling van de gelovigen staan.

Voor een H. Kruismis, die gewoonlijk gehouden werd in de St. Peterskerk, nam Henrick Claes Goessens (1527) in zijn testament de bepaling op, dat er jaarlijkse een rente van 10 stuivers hiervoor moest worden betaald. Deze gezongen mis werd iedere vrijdag opgedragen. Ook anderen schenkingen van geld of goederen voor dit altaar of deze mis kwamen regelmatig voor.

Tijdens zijn rectoraat had heer Willem Vos een pacht gekregen van een mud rogge per jaar ten behoeve van dit altaar. Zijn opvolger, heer Thomas van den Ven, constateert in 1535 een betalingsachterstand van 4½ mud en 4 lopen en roept de schepenen te hulp om deze te innen. Dit zal zonder succes gebleven zijn, want hij laat het on-

derpand voor deze pacht, een weiland aan de Papenvoort, in 1545 openbaar veilen.

Bij de uitvoering van zoenakkoorden was het H. Kruisaltaar de aangewezen plaats waar de wassen kaarsen moesten worden geofferd. Meestal betrof het dan twee kaarsen, waarvan de andere op het later te bespreken altaar van het H. Sacrament moest komen.

Waarom in 1588 sprake is van ‘het St. Huibrechtsaltaar, genoemd het H. Kruisaltaar’, is mij onduidelijk. Hoewel St. Hubertus een kruis zag tussen het gewei van het hert dat hij wilde schieten, is het H. Kruisaltaar naar hem vernoemen zeer ongebruikelijk.

Bronnen bekend bij:

Hanneke van den Bogaart-Vugts, email: hbogaartvugts@zonnet.nl

Wordt vervolgd.